

LATVIEŠU-
KRIEVU

VĀRDNĪCA

ЛАТЫШКО-
РУССКИЙ
С Л О В А Р Ъ

2. izdevums

Sastādījis *Harijs Kalniņš*
Mākslinieks *Uldis Baltutis*

ISBN 978-9934-534-33-1

© «Izdevniecība Avots»
© H. Kalniņš, teksts
© U. Baltutis, mākslin. noform.

Vārdnīcā ietilpst ap 30 000 mūsdienu latviešu valodā biežāk lietojamo vārdu un tā domāta galvenokārt tiem, kuri ikdienā sarunājas krievu valodā un vēlas apgūt latviešu valodu.

Latviešu vārdi un to atsevišķas nozīmes ilustrēti ar piemēriem. Vārdnīcā iekļautas arī bieži sastopamas vārdkopas un idiomas.

VĀRDNĪCAS UZBŪVE

Visi ar pustrekliem burtiem iespiestie pamatvārdi vārdnīcā ievietoti alfabēta kārtībā.

Vārda daļa, kas stāv aiz ~ (tildes), pievienojama tai pamatvārda daļai, kas atrodas zīmes || priekšā, vai arī visam pamatvārdam, ja tas nav sadalīts ar ||, piem.: **stūr** || **is** угол; uz ielas ~a — jālasa: uz ielas stūra.

Ja pamatvārds piemēros atkārtojas negrozītā formā, tas dots saīsinātā veidā, rakstot tā pirmo burtu ar punktu, piem.: **kauciens** вой; sirēnas k. — jālasa: sirēnas kauciens.

Ja pamatvārdam ir vairākas nozīmes, tās apzīmētas ar arābu cipariem: **1.**, **2.**, **3.** utt., piem., **galva** **1.** голова; **2.** главá. Ja vārdkopai ir vairāki tulkojumi, tie apzīmēti ar arābu cipariem un arājo iekavu, piem.: **griezt zobus** **1)** скрипеть зубáми; **2)** точить зúбы (*на когó*).

Idiomas, kā arī pastāvīgās vārdkopas, kas neiederas nevienā no uzrādītajām vārda nozīmēm, ievietotas ligzdas beigās aiz romba (◊).

Vārdi, kas ir vienādi pēc rakstības, bet pilnīgi atšķirīgi pēc nozīmes, doti atsevišķās vārdu ligzdās un apzīmēti ar mazajiem latīņu burtiem ^a, ^b, ^c utt., piem.: **sārts**^a костёр; **sārts**^b алы́й, румя́ный.

Ja latviešu pamatvārds atsevišķi nav pārtulkojams un parasti lietojams noteiktās vārdkopās, tad aiz pamatvārda likts kols, kuram seko attiecīgās vārdkopas ar tulkojumiem, piem.: **it** (*усилительная частица*): it nekas ничтó, ничегó; it nemaz ниско́лько, соверше́нно не, совсе́м не.

Fakultatīvie (neobligātie) vārdi vai to daļas doti kvadrātiekvāvās, piem.: **darbarīks** орудіе [трудá]; инструмэнт.

Vārda tulkojumam vai piemēram dotais paskaidrojums likts apaļajās iekavās un iespiests kursīvā, piem.: **krāteris** кратер (*вулкáна*).

GRAMATISKAIS RAKSTUROJUMS

Lietvārds

Dzimtes apzīmējums dots: a) sieviešu dzimtes lietvārdiem ar galotni -s, piem.: **dakts** ж.; b) vīriešu dzimtes lietvārdiem ar galotni -a, piem.: **puika** м.; c) kopdzimtes lietvārdiem, piem.: **knīpa** м. и ж.

Nelokāmiem lietvārdiem pievienots apzīmējums *нескл.*, kā arī dzimtes apzīmējums, piem.: **metro** *нескл. м.*

Daudzskaitliniekiem pievienots apzīmējums *только мн.*, bet lietvārdiem, kas parasti lietojami daudzskaitlī, — *обычно мн.*, piem.: **krustceles** *только мн.*; **meistarsacikstes** *обычно мн.*

Vīriešu dzimtes lietvārdiem ar galotni -is un -us dota vienskaitļa ģenitīva forma, piem.: **ādmīnis** (*p. ed.* ādmiņa); **alus** (*p. ed.* alus).

«Akmens» un «rudens» tipa vīriešu dzimtes vārdiem parādīta vienskaitļa ģenitīva un daudzskaitļa nominatīva forma, piem.: **ziben**||s (*p. ed.* ~s; *u. мн.* zibeņi); **ūden**||s (*p. ed.* ~s; *u. мн.* ūdeņi).

Kopdzimtes lietvārdiem izlases veidā pievienota vienskaitļa datīva forma, piem.: **aizmārš** || a м. и ж. (*đ. ed.* ~am; ~ai).

Sieviešu dzimtes lietvārdiem ar galotni -e dota daudzskaitļa ģenitīva forma, piem.: **pasauļe** (*p. мн.* pasauļu).

Sieviešu dzimtes lietvārdiem ar galotni -s dota daudzskaitļa ģenitīva forma, piem.: **klēt** || s ж. (*p. ed.* ~s; *p. мн.* klēšu).

Atgriezeniskajiem lietvārdiem uzrādīta vienskaitļa ģenitīva un akuzatīva forma, piem.:

aizraušān || ās (*p. ed.* ~ās; *в. ed.* ~os).

Īpašības vārds

Īpašības vārdi ievietoti vārdnīcā tikai vīriešu dzimtes formā, piem.: **kārtīgs**; **nejauks**.

Skaitļa vārds

Skaitļa vārdi ievietoti vārdnīcā vīriešu dzimtes formā, piem.: **viens**; **divi**.

Nelokāmiem skaitļa vārdiem pievienots apzīmējums *нескл.*, piem.: **deviņdesmit** *нескл.*

Darbības vārds

Visiem darbības vārdiem dota:

a) tagadnes vienskaitļa 1. un 2. personas forma;

b) pagātnes vienskaitļa 1. personas forma, piem.: **abon** || ēt (~ēju, ~ē; ~ēju).

I konjugācijas darbības vārdiem, kuriem nākotnes formu darina ar -īšu, uzrādīta arī nākotnes vienskaitļa 1. personas forma, piem.: **brīst** (brienu, brien; bridu; bridišu).

I konjugācijas darbības vārdiem dota arī nelokāmā divdabja forma ar izskaņu -dams, kuras priekšā rakstāms -z- vai -s-, piem.: **brīst** (brienu, brien; bridu; bridišu; brīzdams).

Vienskaitļa 3. un daudzskaitļa 1. personas forma uzrādīta darāmās kārtas III konjugācijas darbības vārdiem, kam tagadnes 3. personā ir galotne -a, kā arī atgriezeniskajiem darbības vārdiem, kam tagadnes 3. personas forma beidzas ar -ās, piem.: **ad** || it (~u, ~i, ~a, ~ām; ~tju); **baid** || ities (~os, ~ies, ~ās, ~āmies; ~tjos).

Prievārdi

Aizprievārdiem norādīti locījumi, ar kuriem prievārdi biedrojas, piem.: **uz 1. c p.** (ar ģenitīvu); **2. c b.** (ar akuzatīvu).

Sāsinājumi Сокращения

- безл.* — безличный глагол (*bezpersonas darbības vārds*)
в. — винительный падеж (*akuzatīvs*)
д. — дательный падеж (*datīvs*)
ед. — единственное число (*vienskaitlis*)
ж. — женский род (*sieviešu dzimte*)
и. — именительный падеж (*nominatīvs*)
ирон. — иронически (*ironiski*)
и т. п. — и тому подобное (*un tamlīdzīgi*)
кто-л. — кто-либо (*kāds*)
л. — лицо (*persona*)
м. и ж. — слово общего рода (*kopdzimtes vārds*)
мн. — множественное число (*daudzskaitlis*)
напр. — например (*piemēram*)
наст. не употр. — настоящее время не употребляется (*tagadnes formas nelieto*)
нескл. — несклоняемое имя существительное (*nelokāms lietvārds*)
не употр. — не употребляется (*nelieto*)
- обычно мн.* — существительное, употребляемое обычно во множественном числе (*lietvārds, kas parasti lietojams daudzskaitlī*)
перен. — в переносном значении (*pārnestā nozīmē*)
поэт. — поэтическое слово или выражение (*dzejiskā valodā lietojams vārds vai izteiciens*)
р. — родительный падеж (*ģenitīvs*)
разг. — слово или выражение, употребляемое в разговорной речи (*sarunvalodā lietojams vārds vai izteiciens*)
см. — смотри (*skaties*)
сущ. — существительное (*lietvārds*)
т. — творительный падеж (*instrumentālis*)
только мн. — существительное, употребляемое только во множественном числе (*daudzskaitlinieks*)
уст. — устарелое слово или выражение (*novēcojis vārds vai izteiciens*)
что-л. — что-либо (*kaut kas*)

Данный словарь предназначен главным образом для лиц, языком общения которых является русский язык и которые желают изучить латышский.

Словарь содержит около 30 000 слов. В него входят наиболее употребительные слова современного латышского языка.

Слова и отдельные их значения иллюстрируются примерами. Словарь содержит часто встречающиеся латышские устойчивые словосочетания и идиомы.

В конце словаря дается краткий обзор грамматики латышского языка.

ПОСТРОЕНИЕ СЛОВАРЯ

Заглавные слова, напечатанные полужирным шрифтом, расположены в алфавитном порядке.

Часть слова, стоящая за знаком ~ (тильдой), присоединяется к той части заглавного слова, которая находится перед двумя парными вертикальными чертами или же к заглавному слову, если оно не разделено знаком ||, напр.: **stūr** || is угол; uz ielas ~a — следует читать: uz ielas stūra.

Если заглавное слово в примерах приводится без изменений, то дается его начальная буква с точкой, напр.: **kauciens** вой; **siņēnas k.** — читать: siņēnas kauciens.

Если заглавное слово имеет несколько значений, то каждое значение отмечается арабской цифрой с точкой: **1.**, **2.**, **3.** и т. д., напр.: **galva 1.** голова; **2.** глава. Словосочетания, имеющие более одного переводного варианта, отделяются друг от друга арабскими цифрами со скобкой, напр.: **griezt zobus 1)** скрипеть зубами; **2)** точить зубы (*на кого*).

Идиомы, а также устойчивые словосочетания, которые не могут быть отнесены ни к одному из приведенных значений слова, помещены в конце словарной статьи за ромбом (◊).

При односложных глаголах с будущим временем на -īšu в грамматической характеристике дается также форма первого лица единственного числа будущего времени, напр.: **brist** (brienu, brien; bridu; bridīšu).

Форма деепричастия на -dams указывается при глаголах I спряжения, в которых перед -dams пишется -z- или -s-, напр.: **brist** (brienu, brien; bridu; bridīšu; brizdams).

Формы третьего лица единственного числа и первого лица множественного числа настоящего времени указываются:

а) при глаголах III спряжения, оканчивающихся в третьем лице на -a, напр.: **ad||it** (~u, ~i, ~a, ~ām; ~īju);

б) при глаголах, оканчивающихся в третьем лице настоящего времени на -ās, напр.: **baid || ities** (~os, ~ies, ~ās, ~āmieš; ~ījos).

Предлоги

При предлогах отмечаются падежи, с которыми они употребляются, напр.: **uz 1. c p.** (с родительным падежом); **2. c b.** (с винительным падежом).

LATVIEŠU ALFABĒTS ЛАТЫШСКИЙ АЛФАВИТ

A a, Ā ā	Ģ ģ	M m	T t
B b	H h	N n	U u, Ū ū
C c	I i, Ī ī	Ņ ņ	V v
Č č	J j	Ō ō	Z z
D d	K k	P p	Ž ž
E e, Ē ē	Ķ ķ	R r	
F f	L l	S s	
G g	Ļ ļ	Š š	

A, Ā

abazūrs абажур

ābec || e (p. мн. ābeču) азбука, буква; Morzes ā. азбука Морзе; ~es patiesība абу́чная истина

ābecnieks, ābecnieks разг. перво-классник, приготови́шка

abējāds и тот и другой

abēj || i оба, обе; skolā uzņem ~a dzimuma bērņus в школу принимают дете́й обо́его по́ла

ābele (p. мн. ābeļu) я́блоня

ābeļdārzs я́блоневый (я́блонный) сад

ābeļziedi мн. цветы я́блони, я́блонный (я́блоневый) цвет

abhāziete (p. мн. abhāziešu) аб-хазка

abhāzs абхазец

ab || i оба; mēs a. мы оба; ⇨ skatīties ar ~ām acīm смотре́ть (гляде́ть) в оба

abinieks земноводное, амфи́бия

abituriente (5 zilbes) (p. мн. abiturienšu) абитуриэ́нтка, выпускни́ца

abiturients (4 zilbes) абитуриэ́нт, выпускни́к

ābolains: ā. zirgs ло́шадь (ко́нь) в я́блоках

ābolājs клеверше

āboliņš клевер

ābolkūka я́блочное пиро́жное

ābolmaize пиро́г с я́блоками, я́блочный пиро́г

ābols я́блоко; acs ā. глазно́е я́блоко; ⇨ strīda ā. я́блоко раздо́ра

abonement || s абоне́мент; ~a maksa абоне́ментная пла́та; подписа́ная це́на

abonente (p. мн. abonensu) абоне́нтка

abonents абоне́нт; подписа́чик

abon || ēt (~ēju, ~ē; ~ēju) выпи́сывать, абони́ровать; es ~ēju trīs laikrakstus я выпи́сываю три газэ́ты

aborigēns абориге́н

abpus по обе сто́роны (чегó), по обо́им сторо́нам (чегó)

abpusējs обоюдо́нный; двусторо́нный; a. pleirīts двусторо́нный плейри́т

abpusgriezīgs обоюдобо́стрый

abpusieliekts двоякобо́гнутый

abpusīgs двусторо́нный

abra квашня́

abreviatūra абрeвиату́ра

abscisa абсцисса

absolūts^a абсолю́т

absolūt || s^b абсолю́тный; ~ais lie-lums абсолю́тный (арифмети́-